

SPP 2357 Żydowskie Dziedzictwo Kulturowe

GRAND FORUM 2024

Funded by

DFG

Deutsche
Forschungsgemeinschaft
German Research Foundation

2–6 czerwca 2024

Muzeum POLIN / Żydowski Instytut Historyczny
im. Emanuela Ringelbluma (ŻIH) / Niemiecki
Instytut Historyczny w Warszawie (NIH)

PROGRAM

Poniedziałek, 3 czerwca 2024

9:00–9:15 Powitanie w Muzeum POLIN: *Jolanta Gumula*

9:15–10:00 *Vladimir Lewin (Center for Jewish Art, Jerusalem)* – Chair: Samuel Weigel
– wykład wprowadzający 1: „Komunistyczna przeszłość, nieokreślona
przyszłość: Żydowskie dziedzictwo w ZSRR i państwach postradzieckich” –
online

Vladimir Levin jest izraelskim historykiem specjalizującym się w wschodnioeuropejskiej historii Żydów. Od 2011 roku jest dyrektorem Centrum Sztuki Żydowskiej na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie. Levin pisał o społecznych i politycznych aspektach współczesnej historii Żydów w Europie Wschodniej, architekturze synagog i obiektach rytualnych, żydowskiej ortodoksji religijnej, stosunkach żydowsko-muzułmańskich, Żydach i polityce żydowskiej na Litwie itp.

10:15–10:30 Pytania i dyskusja

10:30–11:00 *Przerwa kawowa*

11:00–12:45 **Publiczna dyskusja panelowa I: „Żydowskie dziedzictwo kulturowe w kolekcjach muzealnych, partycypacja i aspekty etyczne”**

*Eleonora Bergman (ŻIH), Alina Gromova (Centrum Judaicum Berlin),
Renata Piątkowska (POLIN)* – Prowadzenie: *Ulrich Knufinke (Bet Tfila)*

Streszczenie

Muzea żydowskie zaproszone do uczestnictwa w panelu różnią się historią powstania i zbiorami. W panelu chcemy podjąć dyskusję o tym, jakim wyzwaniem dla muzeów jest nie tylko gromadzenie dziedzictwa żydowskiego, ale także opieka nad nim, jego popularyzacja i, co najważniejsze, przekazywanie wartości zawartych w zbiorze. Pytania dotyczą zatem budowania i poszerzania kolekcji w kontekście historycznym i społecznym, gatunku (kolekcje materialne i cyfrowe) oraz działań związanych z kolekcją. Każda instytucja związana z muzeum zmagą się z innymi wyzwaniami, w tym z etyczną biografią obiektów, a pytania,

które wszystkie instytucje muszą sobie zadać, brzmią: dlaczego konkretne obiekty znajdują się w kolekcji, jakie mamy prawa do ich używania lub udostępniania? Kolekcje muzealne nie są neutralnymi zwierciadłami społeczeństwa. Muzea decydują o tym, co zbierać, a czego nie, czyje dziedzictwo włączyć, a czyje pominąć. Dlatego też same muzea odgrywają aktywną rolę w tworzeniu dziedzictwa. Tak więc ogólne pytanie brzmi: w jaki sposób muzea mogą stworzyć związek między swoimi zbiorami a społeczeństwem, które zmieniło się dramatycznie w ciągu ostatnich czterdziestu lat?

17:30–19:00 **Publiczna dyskusja panelowa II: „Modelowanie tożsamości: Odkrywanie światowego dziedzictwa żydowskiego przez pryzmat krytycznych studiów nad dziedzictwem”**

Joanna Król-Komła, POLIN – *Lara Lempertienė*, Judaica Research Center of the Lithuanian National Library – *David Maier*, ShUM Cities – *Maria Stürzebecher*, Jewish World Heritage Erfurt – *Barbara Traub*, Jewish Educational Center Swabia
Prowadzenie: *Jessica Roda*, Center for Jewish Civilization, Washington, D.C.

Streszczenie

Znaczenie dziedzictwa żydowskiego zmienia się wraz ze zmianami społecznymi. Dlatego jednym z głównych pytań dyskusji panelowej jest to, jakie znaczenie ma żydowskie dziedzictwo kulturowe dla teraźniejszości i jakie znaczenie może mieć w przyszłości. Opierając się na ostatnich inicjatywach dotyczących żydowskiego (światowego) dziedzictwa w Niemczech i innych krajach, w dyskusji panelowej spojrzysz krytycznie na reprezentację i komunikację złożoności materialnego i niematerialnego dziedzictwa żydowskiego oraz jego splecenie nie tylko z wieloma wymiarami tożsamości żydowskiej, ale także z tożsamościami nieżydowskimi. Jakie znaczenie ma dziedzictwo żydowskie dla miast, które są jego domem i dla ich atrakcyjności turystycznej? Jaką rolę odgrywa w codziennym życiu mieszkańców tych miast, jaką rolę odgrywa dla lokalnych społeczności żydowskich?

Paneliści będą dyskutować o tym, jak dziedzictwo żydowskie jest definiowane, zachowywane, komunikowane i interpretowane we współczesnym społeczeństwie. Złożoność żydowskiego dziedzictwa kulturowego zostanie przeanalizowana na tle takich pojęć, jak autentyczność, reprezentacja i dynamika władzy, które są związane nie tylko ze środkami ochrony dziedzictwa żydowskiego, ale także powstającymi wokół niego narracjami. W szczególności osadzenie dziedzictwa żydowskiego w kulturze upamiętniania Holokaustu kształtuje dzisiejsze rozumienie żydowskiego dziedzictwa kulturowego. W związku z tym podczas dyskusji krytycznie oceni się, w jaki sposób różne podmioty, w tym społeczności, instytucje i rządy, negocjują politykę ochrony i interpretacji dziedzictwa.

Ostatecznie panel ten ma na celu promowanie głębszego zrozumienia złożoności dziedzictwa żydowskiego i wytyczenie nowych kierunków badań, polityki kulturalnej i dialogu w dziedzinie krytycznych studiów nad dziedzictwem. Skupiając się na marginalizowanych głosach i kwestionując dominujące narracje, dyskusja ma na celu wzbogacenie naszego wspólnego rozumienia żydowskiej tożsamości, relacji żydowsko-nieżydowskich i dziedzictwa kulturowego w szybko zmieniającym się świecie.

Wtorek, 4 czerwca 2024 – zwiedzanie miasta + NIH (Al. Ujazdowskie 39, 00–540 Warsaw)

Wieczorny wykład publiczny (NIH)

- 18:00 Powitanie i wprowadzenie: *Magdalena Saryusz-Wolska* (NIH)
18:05–18:55 **Yfaat Weiss (Dubnow Institute/Hebrew University) – Chair:**
– **wykład wprowadzający 2: "Tarbut im Derech Eretz. Młodzież na Litwie"**
(tłumaczenie symultaniczne z jęz. niemieckiego na jęz. polski)
18:55–19:30 Pytania i dyskusja

Streszczenie

W okresie międzywojennym Żydzi na Litwie cieszyli się autonomią kulturową. W latach 1919-1926, zanim Litwa przeszła daleko idące zmiany polityczne, swoboda rozwoju żydowskiej kultury i edukacji była bardzo duża w porównaniu z innymi krajami Europy Wschodniej. Ale nawet później życie żydowskie na Litwie kwitło aż do początku II wojny światowej - choć w trudniejszych warunkach. Opierając się na lokalnej tradycji żydowskiej od czasów Haskali, stworzono tam kompleksowy system szkolnictwa:

„Tarbut”, sieć żydowskiej edukacji świeckiej prowadzonej w języku hebrajskim, stała się decydującym czynnikiem na Litwie. W liczbach bezwzględnych znacznie więcej dzieci i młodzieży uczęszczało do instytucji Tarbutu w niewielkiej Litwie niż w sąsiadującej z nią dziesięciokrotnie większej Polsce.

W oparciu o rosnącą liczbę Żydów, którzy w latach trzydziestych XX wieku, będąc pod presją ekonomiczną, kształcili swoje dzieci w szkołach powszechnych, znakomity historyk Europy Wschodniej Ezra Mendelson napisał w swojej książce *Jews in East Central Europe between the Wars*: „We may assume that had independent Lithuania existed for another twenty years a situation similar to that which prevailed in interwar Poland would have come to pass, with a minority of politically and culturally committed parents sending their offspring to Jewish national schools while most attended institutions of the majority culture. In this regard, Lithuania provides additional evidence that the ambitious programs of those who believed in extraterritorial autonomy for the Jewish nation in East Europe were built on sand.” [Możemy założyć, że gdyby niepodległa Litwa istniała przez kolejne dwadzieścia lat, doszłoby do sytuacji podobnej do tej, która panowała w międzywojennej Polsce, z większością politycznie i kulturowo zaangażowanych rodziców wysyłających swoje potomstwo do żydowskich szkół narodowych, podczas gdy większość z nich uczęszczała do instytucji kultury większościowej. Pod tym względem Litwa dostarcza dodatkowych dowodów na to, że ambitne programy tych, którzy wierzyli w eksterytorialną autonomię narodu żydowskiego w Europie Wschodniej, zostały zbudowane na piasku.]

W przeciwieństwie do oceny syjonistycznego Telos, zostanie podjęta próba opisanie fenomenu hebrajskiej młodzieży na Litwie w okresie międzywojennym od jego początków, a nie od jego końca - poprzez opresyjny komunizm i unicestwiający narodowy socjalizm - przy użyciu bogactwa materiałów tekstowych, materialnych i wizualnych, których lokalizacja jest częścią wykładu.

historii współczesnej, w szczególności historii Żydów, na Uniwersytecie w Lipsku. Od 2008 r. prowadzi Katedrę Historii Żydowskiej na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie, a w latach 2010-2017 kierowała tam Centrum Badawczym Literatury Niemiecko-Żydowskiej i Historii Kultury Franza Rosenzweiga Minerva.

Środa, 5 czerwca 2024 – POLIN Museum

9:30–10:15 **Elisabeth Punzi & Jenny Högström Berntson (CCHS, University of Gothenburg) – Chair: Mirko Przystawik / Tabea Henn**
– wykład wprowadzający 3: „Dziedzictwo od dołu. Współtworzenie żydowskich narracji”

Streszczenie

W tym wystąpieniu przedstawimy nasze doświadczenia z pracy w interdyscyplinarnym zespole w Centrum Krytycznych Studiów nad Dziedzictwem Kulturowym na Uniwersytecie w Göteborgu (CCHS), w szczególności koncentrując się na pracy dotyczącej żydowskiego dziedzictwa kulturowego w Szwecji. CCHS chce zająć się kwestią, czym jest dziedzictwo oraz w jaki sposób dziedzictwo i jego postrzeganie są obecnie doświadczane i wykorzystywane na różnych arenach społecznych. Celem badań jest przedstawienie alternatywnych i krytycznych interpretacji dziedzictwa kulturowego oraz przeanalizowanie, w jaki sposób przeszłość może być wykorzystywana w teraźniejszości do tworzenia przyszłości.

Koncentrując się na tym, jak dziedzictwo może być badane i budowane od dołu, nasze podejście do dziedzictwa jest inkluzywne i ma na celu wyjście poza „autoryzowany dyskurs dziedzictwa” (Smith 2006). Obejmuje to sposób, w jaki my, jako naukowcy, możemy współpracować z muzeami, organizacjami, kongregacjami i tymi, którzy są „nosicielami” dziedzictwa, aby badać i rozpoznawać jego zarówno materialne, jak i niematerialne formy. Zasięg społeczny jest integralną częścią polityki Centrum, a naszym celem jest przyczynienie się do zrównoważonego społeczeństwa w przyszłości. Odbywa się to na przykład poprzez różne projekty komunikacji badawczej, takie jak podcast *Inside the Box* i podcast *Matarvspodden* (podcast o dziedzictwie kulinarnym). W 2024 r. uruchomimy nowy podcast *Schmus! Żydowskie dziedzictwo kulturowe w Szwecji*.

Podzielimy się naszymi doświadczeniami w zakresie możliwości i wyzwań związanych z interdyscyplinarną pracą z krytycznymi studiami nad dziedzictwem i przedstawimy kilka przykładów naszej pracy, które w większości dotyczą źle osadzonych lub zaniedbanych narracji. Przykłady będą obejmować projekty takie jak podcast *Schmus! Żydowskie dziedzictwo kulturowe w Szwecji*, materialne i niematerialne dziedzictwo ocalałych z Holokaustu oraz nowa muzyka skomponowana do wierszy napisanych w jidysz przez Annę Margolin, która za pośrednictwem jidysz nawiązuje do kulturowego dziedzictwa w Szwecji. Przedstawimy krytyczne studia nad dziedzictwem i w związku z tym krótko zaprezentujemy projekty dotyczące dziedzictwa szaleństwa i psychiatrii oraz miejsc sumienia.

Elisabeth Punzi, psycholog kliniczny i profesor nadzwyczajny psychologii na Wydziale Pracy Socjalnej i w Centrum Studiów nad Dziedzictwem Krytycznym Uniwersytetu w Göteborgu.

Jenny Högström Berntson, koordynatorka Centrum Krytycznych Studiów nad Dziedzictwem i Akademii Dziedzictwa, Uniwersytet w Göteborgu.

10:15–10:30 *Jessica Roda* (Center for Jewish Civilization) – komentarz do wykładu 3

10:30–10:45 Pytania i dyskusja

10:45–11:00 *Przerwa kawowa*

11:00–12:00 ***Sandra Anusiewicz-Baer* (Berlin) – Chair: Frantz! Blessing**
– wykład wprowadzający 4: „Edukacja żydowska w przeszłości i jej znaczenie jako dziedzictwa dla teraźniejszości”

Streszczenie

W 1932 roku prywatna szkoła Waldschule Kaliski, w skrócie PriWaKi, otworzyła swoje podwoje jako szkoła reformowana w zachodniej części Berlina. Jej założycielka, Charlotte Kaliski (1908-1995), była odważną kobietą, wizjonerką, a jednocześnie pragmatyczną realistką. Szkoła istniała do 1939 r., kiedy to naziści wymusili jej zamknięcie.

Wśród pięciu żydowskich szkół w dobrze położonej, raczej świeckiej i dobrze wykształconej części Berlina, PriWaKi była zarówno normalną szkołą dla wyższej klasy średniej, jak i wyjątkiem. Szczególna rola szkoły i jej założycieli, kadry i uczniów ma dwa główne aspekty: przetrwanie szkoły w okresie nazistowskim od 1933 do 1939 r. oraz niewiarygodne przetrwanie większości jej uczniów. 93% uczniów przeżyło, większość z nich mogła opuścić Niemcy. To czyni szkołę wyjątkową na tle pokrewnych instytucji żydowskich. Inną wyjątkową cechą szkoły było niezwykle połączenie aspektów żydowskich, strategii reform edukacyjnych oraz wczesnej troski o środowisko i ekologię.

Wykład wprowadzający będzie dotyczył następujących pytań: Czy możemy wyodrębnić pedagogikę żydowską ze spuścizny PriWaKi, która zawiera i przekazuje koncepcje takie jak rezyliencja i zrównoważony rozwój? Jak możemy aktywować specyficzne dziedzictwo szkoły, gdy nie ma już naocznych świadków? Gdzie krzyżują się pedagogika reformowana, ekologia/środowisko i wartości żydowskie, abyśmy mogli dziedzictwo przeszłości uczynić istotnym dla teraźniejszości?

Sandra Anusiewicz-Baer jest działającą w Berlinie edukatorką żydowską. Posiada tytuły licencjata i magistra w dziedzinie edukacji, studiów żydowskich i studiów islamskich. Zanim wyjechała na studia doktoranckie z pedagogiki, pełniła funkcję kierownika wydziału edukacji, a następnie kierownika wydziału kultury gminy żydowskiej w Berlinie. Jej praca doktorska poświęcona absolwentom żydowskiej szkoły średniej w Berlinie (*The Jewish Gymnasium in Berlin: Identity and Jewish Schooling since 1993*) otrzymała nagrodę Humboldta. Ostatnio pracowała jako koordynatorka w Zacharias Frankel College, seminarium rabinicznym założonym w 2013 r., które kształci konserwatywnych rabinów masorti.

12:00–12:15 *Michael Daxner* (Potsdam/Salzburg) – komentarz do wykładu 4

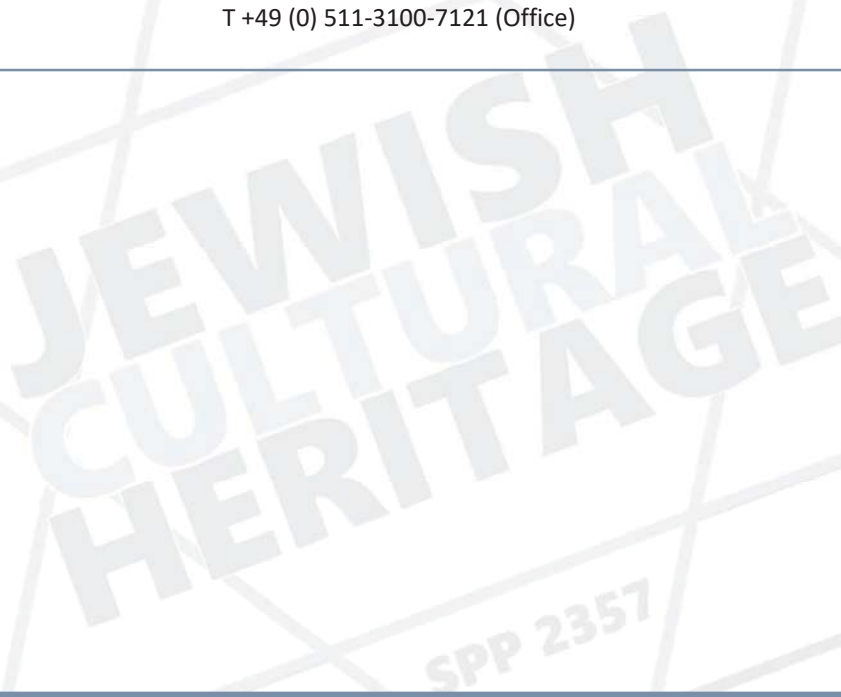
12:15–12:30 Pytania i dyskusja

SPP 2357 JÜDISCHES KULTURERBE | CONTACT

Europäisches Zentrum für Jüdische Musik@Hochschule für Musik, Theater und Medien Hannover | Hohenzollernstraße 39|D-30161 Hannover

ezjm.hmtm-hannover.de | spp-juedisches-kulturerbe.de
spp.ezjm@hmtm-hannover.de | koordination@spp-juedisches-kulturerbe.de
T +49 (0) 511-3100-7121 (Office)

with kind support from:

